

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Жана Тодорова Попова,

СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по журналистика и масова

комуникация,

професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни

науки

за дисертацията на Мария Иванова

на тема „Аматьорът като феномен на културата“

за придобиване на ОНС „доктор“ по направление 3.1 Социология,

антропология и науки за културата

Дисертационният труд на Мария Иванова представлява цялостно изследване на промените в културата на фенгрупите, ролевите игри и новите форми на културни взаимодействия, които се развиват заедно с развитието на цифровите технологии.

Актуалността на дисертационния труд е безспорна. Културата на забавлението и шоубизнеса се развиват със скорост, която е все по-трудно да създаде „минало“ на явленията, част от тях могат да бъдат изследвани само като „траещо“, както пише авторката на дисертационния труд, като процес. Бързоразвиващи се технологични явления определят живота на цяло поколение и оставят своите следи през културата на младежките групи, след това преминават в рутинни работни средства, но между поколенията няма споделено знание дори за най-коментираните и белязващи „феномени“. Културата на споделяне във фейсбук, инстаграм, тик-ток се превърна в оразличителна линия за възрастови избори, които публиките правят.

Всичко това определя значимостта на представения дисертационен труд, тъй като подробно разгледаните изследвания на български автори показват как за изминалите почти 10 години са се променили и основни практики, и структурата на взаимоотношенията във фен групи и общности, под влияние на интернет. Мария Иванова представя обстойно и трите микроизследвания, които прави. Намирам за прецизна работата ѝ с текста, когато пояснява термини, жаргон и „речника“ на изследваните от нея групи и социални дейци в интернет.

Дисертацията се състои от въвеждаща част, три глави, заключение, в обем от 255 страници, В списъка с цитирана литература коректно са описани 170 заглавия, от които 109 са на английски език, 30 на български език, 4 на френски език и 27 интернет източника. В приложението броят на илюстрациите е 43.

Докторантката се е справила с поставените в началото на изследването си задачи: да използва различни подходи към темата за сменения репертоар на публика-актьоритворци-създатели-потребители-обучавани и обучаващи в създаването на съдържание и игрови сценарии. Особена линия в анализите ѝ представлява релацията комерсиални идеи-политически употреби на културните явления. Тези процеси са анализирани отдавна и медиатизираното значение на „интерактивност“ показва злоупотреби и добри практики при използването на тази характеристика на медиите. Но Мария Иванова се занимава в труда си с въпроси за същността на интерактивността като характеристика не само на медиите и на играта, но и на взаимодействието между тях. Така например детайлно е обяснено „затварянето“ на някои от участниците в групите за ЛАРП игри заради медийното етикетирание „инфантилно“. Тук е и основното достойнство на дисертационния труд – какви са ролевите репертоари, които избират „обучаващи“ и „обучавани“, „разказвач“ и „играещи“, как се оспорва авторитетът в групата, как се изгражда „респект“ към разказвача на „знанието“ как се играе.

Вторият подход в изследванията е вглеждането в комерсиалния елемент и пазара като идеологически конструкт, който определя съдържанието. ЛАРП игрите нямат комерсиален елемент, те са структурирани около групови практики, в които има ясна йерархия и последователност в ритуали и церемонии за утвърждаването ѝ. Косплей и меме-културата обаче са свързани с пазарни продукти, с реклама и маркетинг. Затова заслужава да се отбележи последователното търсене на сравнения какво се случва с играещия, преструващия се на друг човек, който „работи“ и който прави това „преструване“ в друг образ, герой, колаж в свободното си време. Авторката прави няколко съществени извода по отношение на непрофесионализирането на ЛАРП игрите и от друга страна – показва чуждестранни примери как „непрофесионалното“ е прехвърлено в една много важна област, може би най-важната – образованието по история. Символно усвояване на хобито и играта в поле,

на което всички политически партии разчитат. Докторантката успява да изведе чрез анализа на три различни по характера си културни явления най-важните политически и социални рефлексии: протестите, организацията на онлайн групи, които не могат да бъдат общности, но се влияят взаимно, сатирата и особено интернет формата на пародия – меме-колажите - като отглас на действителността. Всички изследвани обекти в дисертацията са анализирани като се има предвид свойството им на културни практики, които „преработват“ събития от действителността, добавени с играта на история, сатира или карнавала. В тази част особено интересни са интерпретациите на новите форми на „занаятчийството“ в изработването на атрибути за ЛАРП игрите, на графичните и видео-изображения, на ролевите модели в „конвенциите“ на парадите, имитиращи източни култури. От изследването разбираме, че „занаятчийството“ от професионална сфера е превърнато в „хоби“, в майсторене в свободното време.

Направен е сравнителен анализ какво поражда като реакции на действителността това напрежение между „свободно време“ и „работно време“, когато наблюдаваме игри „на живо“ и игри онлайн, понякога с анонимни участници. Самите игри и играене дефинитивно са свързани със забавлението и свободното време, а за дейците/актьорите в този случай са разгледани като „работещите“, почти (полу)професионалисти като автори и създатели на образи.

Авторката показва добро познаване на основни теоретични разработки, свързани с изследването на субкултурата, игровите модели на поведение, образованието чрез игри и отчасти за социалните мрежи. Теоретичният модел на изследването е послужил за изграждането на анализа на трите микроизследвания, като във всяка глава се доразвива.

Изследването на игри в различен режим „на живо/виртуално“ дава основание на авторката да направи едно много важно заключение – интернет има голямо значение, но не е първооснова за превръщането на локални игрови модели в глобално колективно творчество с повтарящи се или мултиплициращи се локални образи. Това се случва, благодарение на разменените роли или съпротивите при охраняването на границите на професионален автор и непрофесионалист. Затова е ценно отделянето на специално внимание в анализа на регулацията чрез закон на

правата на автора и разпространителя на съдържание – като възможност за удържане на тези граници или за тяхното разрушаване.

Засиленото вглеждане в изложението на самоописанието на изследователя и неговата роля може да се намали. В саморефлексивното изследване за затрудненията и ограниченията на „изследователя“, който работи с методи и теренни наблюдения от антропологията преди интернет и сега, има смисъл – но трябва да бъде доразвито. Ще го поставя като задача за докторанта в бъдещи изследвания – нужна е дистанцираност дори при включените теренни наблюдения.

Формулираните приноси от докторантката могат да се представят в по-обобщен вид, така че да стане видимо специфично научния принос. Приемам за коректно обособяването на приносите, свързани с очертаването на идеологическа рамка на участниците в трите културни практики. Изследването на жаргона и терминологията сами по себе си не са принос, но има приносен момент в разработката при очертаването на специфичен „език и граматика“ на меме-дейците/артисти, на ЛАРП-игриците, на косплей актьорите, както и обособяването на реалии, които се изговарят на тези специфични игрови „езици“. Още един приносен момент отбелязва коректно и самата докторантка – очертаването на промените в смешното, комичното, забавното – след усъвършенстването на цифровите платформи и мрежи. Трудът доказва определението на мемове като глобално колективно творчество и символен резервоар на социални движения и политически дискурси. Като приносен може да бъде добавен и подходът към ЛАРП-игрите, косплей и меме практиките като образователни практики, от една страна, а от друга – като бизнес. Още в самото начало авторката прави уговорката, че се отказва от анализа на наративите и използва антропологични изследвания, за да изследва играенето като акт.

Остава въпросът възможно ли е да сме свидетели на „глобален колектив от деятели“, които да нямат отношения помежду си като общност, като общество, защото част от тях остават скрити зад аватарите/ролите/маските, които избират?

Към дисертацията е приложен и автореферат, който представя труда коректно и показва умението на докторантката за саморефлексивно отразяване на ограниченията на работата ѝ. Представени са пет публикации, като четири от тях са

в периода на редовното обучение в докторска степен. Една предхожда този процес, използвана е в работата, тъй като е върху теми, по които авторката работи.

Всички тези достойнства на текста дават основание да оценя дисертационния труд като завършено научно изследване с видими приноси. Оценката за труда на Мария Иванова е „положителна“ и подкрепям присъждането на ОНС „доктор“ в професионалното направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата.

17.06.2023

Доц. д-р Жана Попова